

JAG DRÖMMER OM FOLKHÖGSKOLAN

Inledning

En följetong - som i gamla tiders tidningar

Jag berättade för Egil, när vi träffades under årsmötet i Stockholm, att jag sedan jag gick i pension hela tiden drömmer om folkhögskolan. "Skriv om det", sa han.

Inte kan man skriva om sina drömmar – jag minns dem dessutom väldigt dåligt; direkt vid uppvaknandet bara snabbt bortflyende fragment. Aldrig riktigt sammanhängande, alltid oroligt, alltid följt av en kombination av stor irritation och stor saknad. Men drömmar har varit ett särskilt hatobjekt för mig i alla tider – i romaner hoppar jag för det mesta över drömbeskrivningarna eftersom de inte kan användas till något och per definition får se ut hur som helst, alltid annorlunda än beskrivbar verklighet; litterära drömmar är ett otyg. Och de få försök jag gjort att delta i grupp för att diskutera drömmar lämnar mig lika oförstående som tåltnöten. Oftast lika förbannad.

Så - inte kan man väl skriva om sina drömmar? Inte ens när det är riktat till idel gamla bekanta... Först var det bara så: jag drömde om folkhögskolan. Inte någon särskild: bara folkhögskola. Jag bodde 41 år på folkhögskoleområden, (de allra första sex till och med i ett elevhem eftersom man ju i äldre tider gärna byggde in en liten lägenhet för unga lärare i elevhemmen). Så gick jag i pension, men istället för att drömma om atlantkustens klippor eller Arizonas vackra öknar, i stället för att drömma om lättjefulla promenader under den Linden eller längs Boulevard Montparnasse, drömde jag, natt efter natt, om folkhögskola; ickebefintliga och existerande; sådana jag sett men också av det undermedvetna fritt uppfunna skolor. Natt efter natt slet jag med att ställa till rätta, delta i kursplaneringar, i prospektskrivning, häromnatten såg jag till att belysningen förbättrades mellan en gammal skolbyggnad och elevhemmet. Det är rätt jobbigt, om man säger så.

Och det har blivit värre. Jag är inte längre i det läget att jag kan påverka det nya kursutbudet,

anställning av nya medarbetare, eller ens byggnadernas skötsel. Jag hör vad man gör eller planerar på skolor jag besöker och jag måste hålla mig tyst (jag *kan* vara tyst) för jag minns hur förbannad jag själv kunde bli när jag fick besök av dem som var med på femtiotalet, trettiotalet, förra seklet... Jag har nu tackat ja till att besöka folkhögskolor i fem terminer efter pensioneringen, men jag har varit med så länge att jag vet att ingenting är enklare än att ondgöra sig över verksamheter som tycks gå stick i stäv med det jag under så många decennier tyckte mig stå för: grundläggande humanistiska, demokratiska, i botten grundtvigska värden. Jag ser ett välvilligt men hjälplöst motstånd mot allt snabbare utbildningsprocesser där kursdeltagarna från att ha varit individer förvandlas till mät- och vägbart humankapital. Jag försöker nog diskutera, tala om grundläggande värden som inte får gå förlorade trots nödvändiga anpassningar och tidskrav, men... Men ser jag fel, kan jag tänka.

Vet jag redan för litet om vad som händer i folkhögskolevärlden? Representerar jag redan ett föråldrat sätt att se på skolformens uppgifter? Har den s k verkligheten redan förändrats så mycket att det jag talar om är en svunnen värld? Borde jag i stället lugnt se fram mot det öde som drabbat en av Berlins märkligaste och kanske ståtligaste byggnader – Palast der Republik? Nedrivet. Fullt användbart. Ett ståtligt minnesmärke över en mycket egenartad epok i tysk historia. Borta.

Jag har ett långt Berlin-förflutet; av skilda anledningar var jag från 1964 i stort sett varje år en kortare eller längre tid i Berlin. Jag bodde i Öst-Berlin; de gånger jag arbetade, arbetade jag i DDR. Nu har jag i år, 2009, ett par gånger varit tillbaka i Berlin, och jag känner inte igen mig. När jag drömmer om folkhögskolan drömmer jag på samma gång om Berlin; jag känner lika litet igen mig.

Vad händer med oss, när tillvaron kränger till och pensionen börjar utbetalas?

Denna höst har jag bland annat läst, parallellt, två väldigt intressanta böcker: dels Bernt Gustavssons "Utbildningens förändrade villkor"

(2009), dels Heiner Müllers "Krieg ohne Schlacht" (utvidgad nyttgåva 2005). Jag har märkt att jag i marginalerna gör en ny sorts anteckningar: jag hänvisar till hur det har varit, hur det borde vara.

Det är en märklig iakttagelse, en märklig upplevelse.

Redan under mina sista år som rektor kunde jag märka hur folkhögskolan skruvades allt fastare i ett nästan osynligt, men dock, skruvstäd. Den högräande jubileumsretoriken om frihet och mänsklig växt stämde inte med allt större detaljstyrning, och trots att jag satte mig på tvären så mycket jag orkade insåg jag att det bara var en gammal arbetshästs vana att gå där man visste att klöverna växte bäst. Jag var emot Kunskapslyftet. Kan man verkligen vara emot en sådan sak!? Jag var emot *sättet* det kom till oss på.

Jag var emot det plötsliga språnget – vi hade sett vad Stora Språng hade ställt till med i andra sammanhang. Jag var emot det därför att det inte längre var de enskilda skolorna som stod för vad som skulle utvecklas. Att de tilltänkta deltagarna i större utsträckning än någonsin kunde sägas höra till just folkhögskolans s k målgrupper (och till "målgrupper" vill jag komma tillbaka) ändrade inte min inställning.

Men orsaken till min tveksamhet var en annan: den handlade om vem som skulle arbeta med dessa plötsliga stora grupper.

I alla tider hade skolorna vuxit, närmast organiskt, anpassat sig till krav i omvärlden, till behov som övrigt utbildningsväsen inte tillfredsställde, till förändrade villkor, nya områden och hela tiden hade nya medarbetare knutits till skolorna. De skolor som bäst lyckades var de som använde sig av kollegiets egen inre kreativitet och nyfikenhet, och så kompletterade man med just den man tyckte sig behöva, utifrån. Som kom, och, om vederbörande stannade, växte in i en märklig arbetsgemenskap som aldrig, aldrig kunde formuleras men som var alldeles påtaglig, fast ordlös. De gamla värdena behövde man inte tjata så mycket om, de var en del av den praxis den nye medarbetaren växte in i, och kom att omfatta, långt innan han eller hon, som vi numera säger, visste att de hade sina djupaste rottrådar i något anförande på Den Grundtvigske på 1860-talet. När skolorna skulle rädda landet – igen – och Kunskapslyftet och andra

påfund att förbättra arbetslöshetsstatistiken anlände, stod vi där med för liten medarbetarstab. Vi anställde inte en, inte två, utan nu var det frågan om fem, sex nya lärare på en gång, och varifrån skulle de komma om inte från det andra, det s k obligatoriska, skolsystemet. Och de tog *den* kulturen, om det nu är kultur det skall kallas, för att anspela på ett fint resonemang hos Bernt Gustavsson, de tog den kulturen med sig in i folkhögskolan. Vi såg det, såg inget annat, vi såg det på nära håll, vi hörde plötsligt folkhögskollärare som talade om att hinna med kursen!

Det verkligt nya, det kreativt galna, det fick allt mindre plats. Hobbyverksamhet, kunde det kallas, och nya deltagare frågade om man på en sådan kurs fick Matte B, Religion 30 timmar eller Engelska C med sig, för det var det de kommit för, det hade Arbetsförmedlingen noga förklarat. Folkhögskolan skruvas in i det stor-etablerade samhällsmåstet. Och stelnar. Man talar idag om kurser som inte "passar in". Från folkhögskolans egna företrädare, dessutom.

Det verkligt nya. De överraskande verksamheterna... Från 60-talets första praktiska miljökurser till solidarietskurserna med arbetspass i Nicaragua, överlevnadskurser med gammaldags jordbruk eller kunskap om forntids människans verktyg och näringsintag. Inte ett ord om Matte B.

Men en väldig inre växt och mogad.

Heiner Müller sade, mycket klokt, och i vår generation torde jag kunna citera honom på tyska – den unga generationen talar ju bara amerikanska, och det är ett alldeles för smalt verktyg i en världsdel som vår - Heiner Müller sade: att "alle Institutionen und Apparate die Tendenz zur Konservierung ihrer Struktur hätten, das heißt, sie stoßen alles Kreative ab. Das Kreative tritt zuerst als das Verworrene auf, weil es nicht in die gegebenen Kategorien paßt und in den gegebenen Kategorien nicht zu erfassen ist." (s 100)

Jag tror att det är det Bernt Gustavsson redan i inledningen av sin starka bok har i tankarna när han skriver: "Nyfikenheten och intresset är de främsta drivkrafterna för kunskap och bildning, egenskaper som sällan uppmärksammas i utbildningssammanhang." (s 13).

Om jag har rätt i min känsla av att den öppna goda gammaldags folkhögskolefriheten håller på att stelna in i ett sedvanligt byråkratiskt

och politiskt bygge, då är det viktigt att komma ihåg att Bernt Gustavsson också påpekar: " / - - / det en gång för alltid slutna går förr eller senare under. Öppenhet inför det som är oss själva olik och främmande förefaller vara en förutsättning i en globaliserad värld." (s 25) - Och jag måste komma ihåg att det jag alltid slogs för: det nya, det ovanliga, det som var framtid, inte kan se ut som det gamla vanliga.

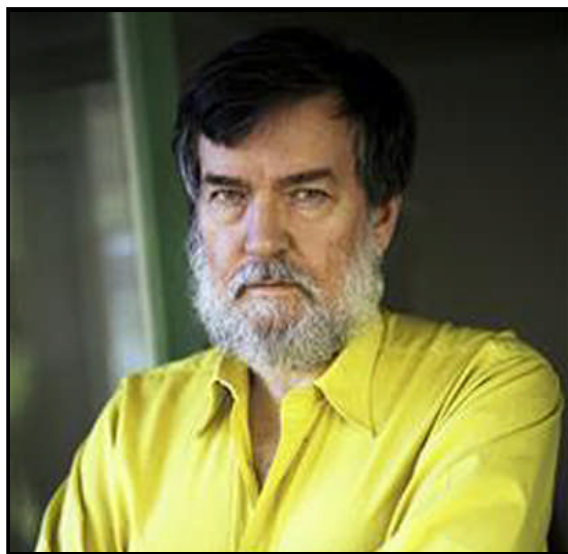
Min framtid är de unga lärarnas dåtid. Men hur ser deras kamp mot byggcementen ut?

Skall jag behöva fortsätta drömma om lösningar för folkhögskolan eller äntligen få drömma om saguarokaktusar i Tucson och Mohnkuchen på Operncafé nära det nedrivna republikpalatset?

Stewe Claesson

Stewe Claesson

Född 1942. Lärare på Färgelanda och Malungs folkhögskolor och sedan rektor på Malung, Skinnskatteberg och Kungälv. Författare. Titlar i urval: Pigan i Arras (om den heliga Birgitta) 1993, Rönndruvan glöder (om Tegnér) 2002, Tiro (om Ciceros slav) 2007, Än jublar fågelsången (om bl. a. Uno Stadius!) 2009.

Stewe Claesson